

KRONIKA LITERACKA.

Monografia Opactwa Cystersów we wsi Megile, opracowana i pamięci ubiegłych w r. 1864 pięćuset lat istnienia akademii Krakowskiej poświęcona przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie. Dzieło w dwóch częściach z 8 drzeworytami i tablicą autografowaną. W Krakowie. 1867 r.

Różne są usposobienia wieków i pokoleń: jedne są zadowolone życiem potocznym, drugie dążą do zdobycia prawd najszczytniejszych. Tamte ubiegają się o pozyskanie mienia, te z pobożną wzdargą do wszystkiego co trąci światem i ziemią, łakną tylko uciech nadziemskich i niebiańskich. Zwroty są uderzającemi i jaskrawemi na wielkiej widowni świata. We Francyi na schyłku wieku XIII poświęcano wszystko dla monarchii: na początku następnego dla zbytku; dwadzieścia lat potem rzucono się do szerzenia oświaty na tle rozumu. W końcu wieku podniesiono sprawę zasad najwznioślejszych, a tuż potem sponiewierano one przez przesadę w zastosowaniu. Dzieje więc są nauką żyjącą, że niewyłączność kierunków, lecz równowaga pomiędzy nimi, stwarza dobro i szczęście społeczeństwa. Za wyłącznością bowiem idzie krótkowidzenie, a potem ciemnota; ciemnota zaś poha w przepaść bezdenną.

Ozłowiek nie mija starych murów klasztornych, bez silnego wrażenia, bez czci i uszanowania. Urok tajemniczości mają ściany, dawniej ludne i gwarne, teraz opustoszałe, pępne i milczące. Nie oglądaliśmy wiele zwalisk opactw starych, ale wszystkie pozostały w sercu pamięć głęboką i pobożną. Zwiedzaliśmy Sulejowski klasztor, z jego basztami i murami olbrzymiemi wśród smutnych pustyń Rawskich, i zachowane tam lwy drewniane sty-

lem romańskim, zdradzają pochodzenie swoje z wieku XIII. W Tyńcu nad Wisłą, na półwyspie wysokim i kamienistym, czas, ogień, zaniedbanie, ludzie, nie starli piętna dawnej zamożności opata stu wsi. Staniątki, posiadają skromny kościół Duninowski: i tylko z bałań professora Łuszczkiewicza poznać można ogrom i rozkład samego klasztoru. Tam odwiedziliśmy świątobliwą księżkę Opatyszę: zdobyła jej głowę mitra książęca, pamiątka po księżnie Adelajdzie.

Zakonnice przyniosły szafę, pod szkłem, w której, na szpilkach porozpinane były przywileje Bolesławów i Kazimierzów. Od roku 1846 ksieni Opatissa jest kaleką w skutek przerażenia na widok oficjalisty zamordowanego w jej oczach. Któż, miłujący przeszłość ojczyzną, raz go ujrzawszy, zapomni leżący nad Dunajcem w Sączu klasztor Klaryssek z dachem miedzią pokrytym, przez czas zazieleniałym, z chórem cisowym i celami przepełnionymi pamięcią ś. Kunegundy.

Oceniając znaczenie dla historyi, pomników źródłowych, uczeni na Zachodzie mnożą monografię opactw, klasztorów, eremów, równie jak zamków, pałaców, wałów, obozów. Zdrowa i pobożna jest to namiętność! Dla uczonego praca zacna, dla społecznych nauka, dla narodu ozdoba i sława. Niezbywało i u nas na zbiorach podobnych: rzadko który klasztor nie posiadał w rękopiśmie dziejów swoich. Dwa z takich zbiorów *Tiniec* i *Miechów* już za Władysława IV i Jana Kazimierza ogłoszone drukiem zostały.

W gronie Towarzystwa Naukowego Krakowskiego podniesiono sprawę postępowania dalej po tej drodze. Czyż było można właściwiej rozpocząć jak z Monografii klasztoru Mogińskiego, położonego obok Krakowa i w bliskości mogiły Wandy, słynnej w dziejach podaniowych narodu?

Już lat kilkanaście temu, oglądając opactwo, byłem zdumiony iż położone w sąsiedztwie Wszechnicy Jagiellońskiej, seminarjum, grona doborowego obywateli, duchowieństwa, uczonych, nikt się nie znalazł któryby opowiedział jego kilkowiekową przeszłość.

Monografia obecna zawiera części dwie. Pierwszą składają *Pogląd na położenie Mogiły* przez Adama Gorczyńskiego, i o *Mogile Wandy* przez p. Łepkowskiego: są to opracowania pobieżne. W *Wiadomości historycznej o Mogile* przez p. Szujskiego, przebiega się połysk talentu młodego dziejopisarza, lecz był on widocznie skrępowany obawą nie wkraczania w zadanie współpracownika p.

Konstantego Koszowskiego, który skreślił „*Poczet Opatów Mogińskich*.”

Godne pożałowania, iż autor trwa w dawniej metodzie swojej historycznej a tymczasem dla nauki jest koniecznem coś większego od suchego zestawienia faktów, dat, nazwisk, wypadków. Zarzut inny uczynimy autorowi rozprawy pod tytułem: „*Uposażenie klasztoru*.” W księdze pomnikowej, wydanej pod powagą Towarzystwa Naukowego, czystość języka stoi na pierwszym planie; razi więc nas używanie wyrazów parafialnych, dzielnicznych, nie przysposobionych, niewyrobionych, nieprzemysłanych owych plodów potwornych biurokracyi austriackiej. Któż posługuje się słowami: *realność*, *cedowanie*, *ratyfikować*, *komplancya*, kiedy język nasz następuje wyrazy: nieruchomości, przekaz, zatwierdzenie, zgoda. To czegooby ledwie można pozwolić było skrybie przy kościele ś. Piotra, czyż jest dopuszczalnem w wydaniu poważnem? Trzeba namyślić się dobrze, przetłumaczyć na język niemiecki a dopiero na nasz, żeby zrozumieć zagłówek jednego z rozdziałów: „*Dochody co do liczebnej wartości niestale, stale atoli co do prawa pobierania*.”

Mowa potoczna, sądownictwo na linii obronnej, oraz sądownictwo dobrowolne, pisma ulotne, dziennikarstwo powinny się tam otrząsać z tych nasiękłości, co jak rıza lub mech toczą, kazać i podkopują pokryjomu przyszłość naszego języka. W Krakowie i Lwowie daje się czytać w drukach: *refakcja*, *systować*, *skonstatować*, zamiast zwrot, zawieszać, ustanowić. Mówią tam, zuszlag, serwituta, rustykalne, aerarialne, kameralne, gespan, szkoła trywialna. Czyż niema polskich wyrazów: urząd, dodatek, służebnictwo, wiejskie, skarbowe, rządowe, zaprząg, szkoła początkowa. Naszemu językowi powinny być wzorem, takie jego pomniki jak: *Psalterz Kochanowskiego*, *Żywot pociwiego człowieka*, *Reja z Nagłowic*, *Tłomaczenia biblij* Wujka lub Radziwiłłowskie, *Kazania Skargi*, a w nowszych czasach twory Naruszewicza, Niemcewicza, Mickiewicza. Zachowanie językowych tradycji, bez przesady, jest pisarza obowiązkiem.

Perłami Monografii są prace p. Łuszczkiewicza: „*Część artystyczna*” i „*Napisy*,” zajmujące i sumienne, jak wszystko co wychodzi z pod pióra światłego profesora, znanego z kąd inąd w zawodzie archeologicznym. Jego to praca i nauka odtworzyła zamki w Niepołomicach, Rożnowie, Wiśniczu, Dębnie, a szczególnie w Tęczynie.

Druga część Monografii, złożona z samych przywilejów od r. 1220 do 1732, 291, z których 138 są z XIII i XIV wieków. Dodane są spisy osób, abecadłowe i według godności oraz wykaz miejsc i wyrażen ważniejszych. Powiemy śmiało, że nie posiadaliśmy dotąd dokładniejszego zbioru przywilejów. Za to należy się uznanie zasługi ks. Janocie.

Dla tych którzyby pragnęli obeznać się bliżej z dziejami zakonu XX. Cystersów, wskażemy na rękopis klasztoru Szczyrzeckiego znajdujący się w bibliotece Cesarskiej w Petersburgu. Jest to książka formatu arkusзовego zawierająca poczet opatów od r. 1382 (brakuje bowiem kart pierwszych 64), poczynając od opata z porządku 13go, Jakóba. Są tu przywileje najdawniejsze: pierwszy z r. 1233 *Act in Schede*; Henryk X. Ślązki i Polski zatwierdza sprzedaż wsi Rogoznika. Drugi z r. 1252, *in Uruth*, trzeci z r. 1254, *menso Majo dat. Cracov.* obydwu Bolesława Wstydliwego. Czwarty z r. 1255 *act in Cracov.* tegoż księcia, wspomina o księciu Henryku jako o fundatorze. Kronika zaznacza że opat dwudziesty szósty Stanisław w r. 1509 utonął w rzeczce Stradomce powracając z Krakowa. W r. 1623, *post dominic. Jubilate fer 4.* za opactwa Stanisława Drohojowskiego na klasztor napadli zbójcy szukając pieniędzy, które opat z sprzedaży zboża w tym roku głodnym miał uzbierać. Drohojowski przez dormitarz i kościół uszedł na wieś, cele zrabowano, pieniądze znaleziono, piwnicę opróżniono. Napastnicy zachęcając zakonników do picia mówili: *Quia vobis vester abbas parce dat aut ruro, bibite nunc largissime.* Najeźdźcy podzielili się zdobyczą na górze Łopiennik, a karę ponieśli na innej zwanej Cieciech. Zapisujemy wypadek ten jako należący do szeregu skazówek zapowiadających powstanie wielkie ludności rolniczej w r. 1648. W r. 1656 chłopci górale i służebni nazywani *Rusnacy* na czele mając Wąsowicza, fortelem zdobyli Sącz. Forgiel, dowódzca szwedzki, zawiadomiony podstępnie że nibyto Polacy są w małej kupie we wsi Szlichtynk, wyruszył na ich rozproszenie: tymczasem 400 chłopów zaczajonych w tyle w Dębinie, wdarli się do miasta przez mury i bramy. Sześciu braci Wilkoszewskich z Skrziedlna podjazdami dręczyli Szwedów nieustannie, nareszcie zaskoczeni d. 25 września we dworze Krzeczów pod Bochnią, mężnie broniąc się w płomieniach zginęli. Kiedy Jerzy Lubomirski przyszedł oblegać Szwedów w Krakowie, wojsko rozbierało wioski sąsiedzkie gotując sobie leże zimowe w obozie; zadna jednak tyle nie ucierpiała ile Krzyszkowice, dzierzawca bowiem nazywał się Mikołaj Lutecki a żołnierze zrozumieli *Luterski*.

Dla wiadomości przytaczamy poczet opatów Szczyrzeckich od r. 1382 do r. 1658.

13. Jakób r. 1382	27. Jan III, 1509.
14. Mikołaj II, r. 1403.	28. Grzegorz IV, 1525.
15. Piotr Borko, r. 1413.	29. Jan IV, 1525.
16. Grzegorz II, 1438.	30. Stanisław IV, 1530.
17. Mikołaj III, 1443.	31. Jan Janowski 1549.
18. Grzegorz III, 1448.	32. Stan. Bukowiecki 1561.
19. Mikołaj IV.	33. Piotr Borowski 1565.
20. Stanisław I, 1469.	34. Joachim Cieniawski 1597.
21. Jan I, 1481.	35. Stan. Drohojowski 1607.
22. Stanisław II, 1489.	36. Remigi Łukowski 1633.
23. Maciej 1493.	37. Joachim Mstowski 1642.
24. Wawrzyniec 1493.	38. Marcin Pawlikowski 1655.
25. Jan II, 1500.	39. Krzysztof Lipnicki 1651.
26. Stanisław III, 1508.	40. Prze. Domiechowski 1668.

I. T. L.

Angelo. Dramat Wiktora Hugo. Tłumaczył Władysław Dobkiewicz. Warszawa, 1867 roku.

Książeczka ta interesuje nas więcej sposobem wydania, stroną zewnętrzną niż treścią; przez co nie chcemy bynajmniej powiedzieć, aby treść była ładną. Zawsze to dzieło Wiktora Hugo, a bądź co bądź krytyka mówi o nim, Hugo znakomity wpływ swojego czasu wywarł na literaturę francuską, a pośrednio i na gust powszechny. *Angelo* nie będąc arcydziełem dramatycznym, nie zawierając żadnej myśli głębszej, tak jak większa część dramatów Hugona, odznacza się jednak prawdziwą werwą języka, gorącym obrazowaniem namiętności, stylem przeslicznym i żywocią akcyi scenicznej nieporównaną. Na imaginacyą młodzieńczą zwłaszcza działa on upajająco jak narkotyk, i te to przymioty zastępują dlań warunki wyższego artyzmu, kompozycyi, oryginalności i szczegółowego rozwinięcia charakterów. Jak o *Angelu*, tak w ogólności o dramacie Wiktora Hugo moglibyśmy powiedzieć, że w miejsce naturalnego kolorytu i zdrowej harmonii barw, panuje tam złudna dekoracyjność, olśniewająca przy świetle sztucznym, tak jak teatralne malowidła, pełna uroku; ale odjąć mu